

INNSPILL TIL NASJONAL HANDLINGSPLAN FOR BÆREKRAFTSMÅLENE.

Bransjeforeningen for idéelle gjenbruksaktører

Magne Rydland – daglig leder

Tommy Eriksen – konstituert styreleder

Hamar 25.11.20

Rett på sak

Dette dokumentet forsøker å gi et bilde av muligheter og utfordringer og samtidig begrunne og understøtte de innspill vi kommer med på vegne av den ideelle delen av gjenbruksaktørene i Norge.

Det som ligger til grunn for våre forslag til tiltak tar utgangspunkt i kunnskapen om at **økt gjenbruk bidrar til økt bærekraft**, særlig punkt 12 om ansvarlig forbruk og produksjon.

Tiltakene vi foreslår og som forsøkes begrunnet i dokumentet er følgende:

- **Fritak for MVA på brukte varer fra butikk dersom varene er mottatt vederlagsfritt.**
- **Fritak for betaling på avfallsstasjonene for sortert avfall**
- **0% arbeidsgiveravgift for ansatte med ansvar for oppfølging og tilrettelegging av frivillighet og mennesker på tiltak**
- **Fri handel av brukte varer og rene innsamlingsløsninger for tekstiler til gjenbruk**

Omatt – bransjeforeningen for ideelle gjenbruksaktører

Omatt har som formål å være en nasjonal interesseforening som skal fremme ideelle gjenbruksaktørers interesser i forhold til myndigheter og statlige etater og inngå samarbeidsavtaler med disse til beste for medlemmene.

Omatt omfatter i dag 12 medlemsbedrifter, og er i vekst. Medlemsbedriftene har til sammen 123 butikker over hele landet med om lag 6000 frivillige medarbeidere, de aller fleste er over 67 år, og er svært dedikerte!

Gjennom frivilligheten bidrar vi til **økt bærekraft**, da særlig punkt 12 i bærekraftsmålene, gjennom at millioner av produkter får et nytt liv og kan brukes en gang til, og dermed unngå overproduksjon av nye varer.

Gjennom frivilligheten skaper vi verdier for flere titalls millioner kroner til veldedige og allmennyttige formål, i tillegg til samfunnsgevinsten ved at mennesker kan bruke sin restarbeidsevne på noe som er meningsfullt.

Ruut Veenhoven er professor ved Erasmus University Rotterdam i Nederland hvor de i The World Database of Happiness har samlet forskningsresultater om lykke. Professor Veenhoven kan bekrefte at det er en klar sammenheng mellom frivillig arbeid og lykke. Slik uttrykker professoren dette:

«Lykken som er forbundet med å jobbe frivillig gir utslag på både samfunns- og individnivå. I et samfunn der frivillig arbeid er vanlig, er innbyggerne i gjennomsnitt lykkeligere enn i andre samfunn, uavhengig av om en selv arbeider frivillig. Konkret forbedrer frivillig arbeid folks sosiale evner og gir mer sosial kontakt. De lærer også om demokrati; om samarbeid, nettverksbygging og om å bidra i beslutningsprosesser. Mennesker som arbeider frivillig, bruker mindre tid på å bekymre seg over egne problemer. De er mer optimistiske og bruker energien mer effektivt. Forskningsresultatene gjelder for eldre så vel som for yngre.»

Dette gjør at vi gjennom frivilligheten også bidrar til **økt sosial bærekraft**. Se særlig punkt 3 om bedre helse, da spesielt psykisk helse, punkt 8 om anstendig arbeid ved at folk kan bruke sin restarbeidsevne, og punkt 11 om bærekraftige byer og samfunn.

Omatt er i dag en viktig samfunnsaktør og svært bevisst på sin posisjon og rolle. Vi er derfor en målrettet medspiller i arbeidet for at Norge skal nå sine forpliktelser når det gjelder å realisere verdens bærekraftsmål!

Omatt er i dag finansiert gjennom medlemskontingenter og tildeling over statsbudsjettet via miljødepartementet.

Omatt har gjennom sitt arbeid lyktes ved å være en medspiller i arbeidet med å få til en kompensasjonsordning ifm. Covid19 til frivillig og ideell sektor.

Omatt arrangerer i dag flere kurs hvert år som tilbys gratis til de frivillige i medlemsbedriftene som tar for seg viktige tema, samt relevante lover og krav.

Medlemsbedrifter

Medlemmene i dag består av noen av de største gjenbruksaktørene i Norge, i tillegg til at de drives av organisasjoner som har lang og troverdig tradisjon for sitt bistand- og diakonale arbeid. Alle organisasjonene har ideelle og allmennyttige formål.

- Det Norske Misjonsselskap – NMS Gjenbruk
- Norsk Luthers Misjonssamband – NLM Gjenbruk
- Normisjon – Galleri Normisjon
- Stiftelsen Reto for håp
- Maritastiftelsen
- Maritastiftelsen og Erikshjälpen – M&E Second Hand
- Indremisjonsforbundet
- Ny start i Øst
- Plant et tre
- KFUK/KFUM - Vel bevart
- Namibiaforeningen
- Ølen Brukthandel

Ølen Brukthandel

Verdens bærekraftsmål

Omatt så allerede i det første halvåret at vårt engasjement samsvarte svært godt med «Verdens bærekraftsmål», slik FN har definert dem, og Norge har forpliktet seg på.

Allerede i 2019 fikk vi laget presentasjonsgardiner, «roll-up» med de 17 ikonene på med Omatts navn, da vi opplever at **alle disse bærekraftsmålene allerede illustrerer det våre organisasjoner har kjempet for i en årrekke**, og representerer kjernen i mye av arbeidet.

Omatt omfatter i dag 12 medlemsbedrifter. Disse har 123 butikker over hele landet med om lag 6000 frivillige medarbeidere, de aller fleste er godt over 67 år, og er svært dedikerte!

En gjennomgang av ikonene og vår identifisering til disse:

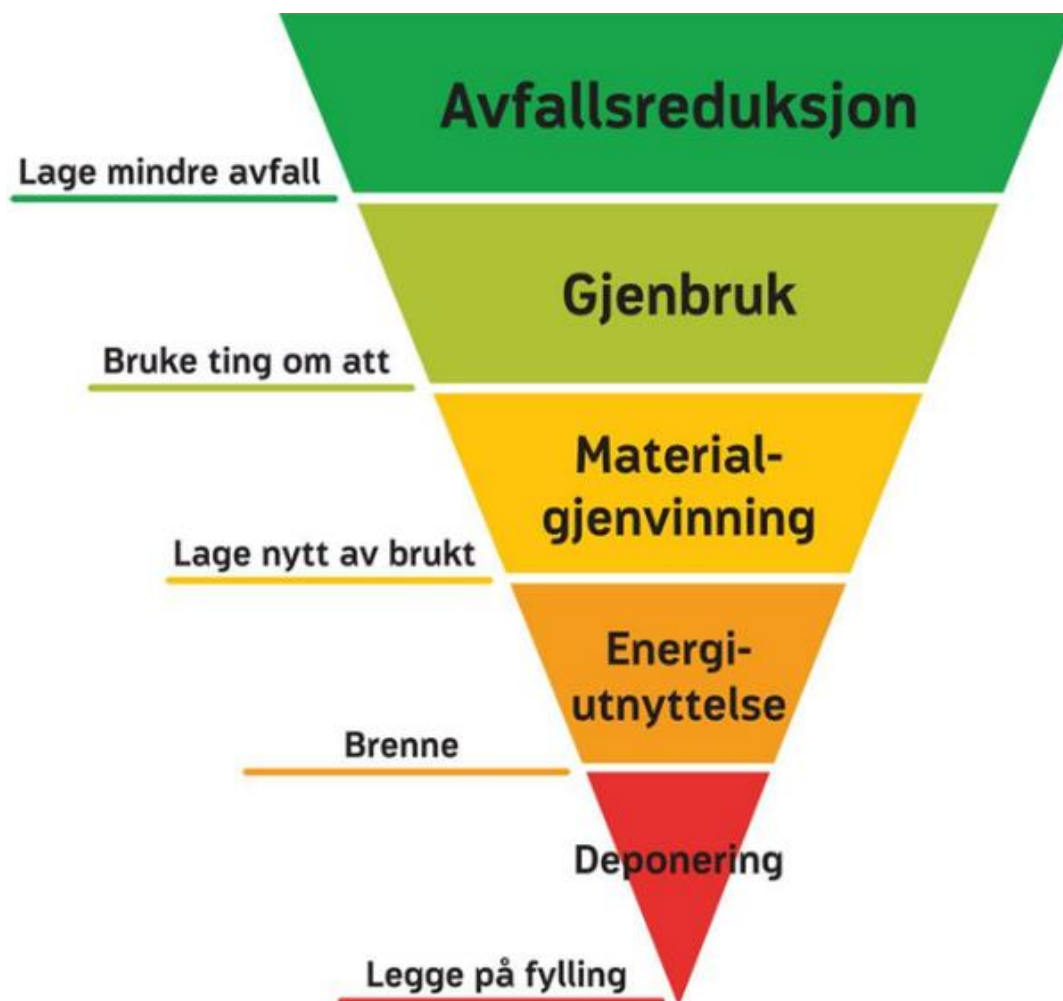
- 1-3,6 Dette er mål mange av våre nasjonale medlemsbedrifter har arbeidet for i over 100 år, særlig i den tredje verden, men også i eget land.
- 4: Aktiv medvirkning i å gi opplæring fra grunn- til universitetsnivå. Bevisstgjøring om verdien av utdanning og kunnskap.
- 5. Det ukrenkelige menneskeverdet står sentralt i alt vårt arbeid. Likestilling mellom kjønnene er en konsekvens!
- 7-9: Sol og vind, hjelp til sjøhjelp og samfunnsbyggende arbeid har en sentral plass i de prosjektene vi støtter.
- 10. Solidaritetstanken er fremtredende.
- 11. Bærekraft er et spørsmål om å definere felles mål og et samspill for å nå disse.

12. Dette er kjernen i gjenbruksideen. Å ta vare på mer og kaste mindre!
- 13-15 Klimaendringene er påvirket av produksjoner. Gjenbruk demper dette! Her er det effekter i og over vann!
16. Fred og rettferdighet er også et mål for det mellommenneskelige arbeidet. Omatt deltar gjennom daglige møter mellom mennesker fra mange kulturer, i butikkene våre.
17. Samarbeide for å nå målene. Det store målet nås gjennom iherdig innsats på lokalplanet. Omatt er et resultat av dette med et ønske om å bety en forskjell!

Omatt har som mål å medvirke til realisering av disse målene Norge har forpliktet seg på.

Avfallspyramiden

For å nå verdens bærekraftsmål og særlig punkt 12 om ansvarlig forbruk er vi avhengig av gode tiltak på alle ledd i avfallspyramiden. Primært må vi sørge for å lage mindre avfall gjennom å redusere forbruk og produksjon. Sekundært, men likevel før både materialgjenvinning og energiutnyttelse kommer tiltaket om å bruke ting en gang til. **Dette er et av primærmålene til hele gjenbruksbransjen**, dvs. alle medlemsorganisasjonene i Omatt.

Våre medlemsbedrifter:

- Reduserer forbruk av nye produkter ved å gjøre brukte produkter tilgjengelig i markedet.
- Reduserer avfall ved å gjøre gjenbruk og materialgjenvinning mulig gjennom å gjøre avfall til ressurs.
- Motvirker ressursknapphet global.
- Bruker alt overskudd fra de ideelle gjenbruksaktørene til veldedige og allmenntilgittige formål.
- Bidrar til økt miljøinnsats blant forbrukere gjennom å tilrettelegge for et alternativ til å kaste brukte gjenstander.

MVA-fritak på brukte gitte varer

I dag er flere av de ideelle gjenbruksaktørene unntatt for merverdiavgift iht. merverdiavgiftsloven § 3-12, 1 d. Dette er fordi butikkene benytter ulønnet arbeidskraft, og selger kun varer som er mottatt verdlagsfritt. Dette unntaket for loven gir mange veldedige organisasjoner mulighet til å selge brukte varer til en pris som er konkurransedyktig.

Dette unntaket legger likevel svært store begrensninger på hvordan man som organisasjon kan drive sin virksomhet gjennom at du da ikke kan ha lønnede ansatte i tillegg til de frivillige. Om du selger redesignede produkter i tillegg til de brukte og gitte varene, så vil dette under visse betingelser også kunne oppheve mva-unntaket for hele organisasjonen, og utløse mva-plikt på alle varer. Samme problemstilling hindrer også kommersielle aktører å selge varer på samme måte med like vilkår som de ideelle.

Om man ikke er unntatt fra merverdiavgift så kan man selge brukte varer med beregning av mva. etter avansemetoden. Dette er en beregningsmåte som innebærer svært ressurskrevende arbeidsprosesser som bl.a. protokollføring av hver enkelt gjenstand. Brukte varer kan i mange tilfeller ha så lave priser at dette gjør det ulønnsomt å selge disse produktene.

For å sikre like vilkår for kommersielle og ideelle gjenbruksaktører foreslår vi en endring i mva-regelverket. Merverdiavgiftsloven § 3-12,1 d gjør salg av varer som er mottatt vederlagsfritt unntatt fra mva. Vi foreslår derimot at de bør være fritatt for merverdiavgift, på lik linje med f.eks. bøker som er fritatt for merverdiavgift til forbruker.

En slik endring vil åpne opp for muligheten for ideelle gjenbruksaktører til å kunne benytte lønnet arbeidskraft i kombinasjon med frivilligheten, samtidig som det åpner veien for like konkurransevilkår mellom ideelle og kommersielle aktører.

Om man gjør endringer på et brukt produkt utløser dette mva-plikt. I dag er derfor de ideelle gjenbruksaktørene begrenset selv fra å gjøre små utbedringer som ville gjort produktet gjenbrukbart. Bagatellmessige tiltak som f.eks. å erstatte en skrue i et møbel burde ikke utløse mva-plikt for produktet. Vi foreslår derfor at nedenstående tiltak gjelder også for eventuell tilbakestilling av produktet til opprinnelig tilstand ved bruk av bagatellmessige tiltak.

Vi foreslår derfor følgende tiltak:

Fritak for MVA på brukte varer fra butikk dersom varene er mottatt vederlagsfritt.

Fritak for betaling på avfallsstasjonene for sortert avfall

Så godt som alle varer våre medlemsbedrifter får inn til gjenbruksbutikken kommer fra private husholdninger som allerede har betalt renovasjonsavgift til kommunen. Mange opplever i betydelig grad at privatpersoner bruker butikkene som en gjenvinningsstasjon. Dette påfører våre frivillige et stort og unødvendig merarbeid. Da mener vi det er rimelig at gjenbruksbutikken vår får annerkjennelse for dette arbeidet ved at vi får levere sortert avfall gratis av det som ikke kan selges gjennom butikkene!

Butikken drives av frivillige medarbeidere og slik sett er det ingen forskjell fra de som driver loppemarkeder, og de får vanligvis levere varer som ikke selges gratis på gjenvinningsstasjonene.

Gjenbruksbutikken våre tar imot, sorterer og selger videre mange av varene med størst miljøavtrykk, nemlig klær.

Alle inntektene fra butikken går til ulike hjelpeprosjekt i inn- og utland.

Gjenbruksbutikkene utfører et svært samfunnsnyttig arbeid ved å redusere «bruk og kast» mentaliteten og slik sett er vi en viktig og betydelig medarbeider for at Norge skal nå sine forpliktelser når det gjelder verdens bærekraftsmål.

Vi ønsker at ideelle gjenbruksaktører blir likestilt med privatpersoner og får levere avfall på alle gjenvinningsstasjoner i Norge. Vi forslår derfor følgende tiltak:

Fritak for betaling på avfallsstasjonene for sortert avfall.

Fritak for arbeidsgiveravgift for oppfølging av frivillighet

Ideelle organisasjoner drives i all hovedsak av frivillighet. Undersøkelser gjennom «Frivillighet Norge» viser at menneskers vilje til å arbeide frivillig er relativt stabil. Gjennom deres årlige rapport «frivillighetsbarometeret» ser vi 52% av de som ikke er frivillige oppgir at de kunne tenke seg å gjøre frivillig arbeid for en aktivitet eller sak de er opptatt av.

Våre medlemsbedrifter rapporterer at lovkrav og forventet oppfølging og tilrettelegging for frivilligheten er økende. God tilrettelegging for frivilligheten synes å være en nøkkelfaktor for å lykkes med rekruttering, samtidig som mange ser at frivilligheten er i endring gjennom økte krav og forventninger fra den enkelte. Slik tilrettelegging for frivillighet krever kompetanse og ansvar man kun kan forvente gjennom ordinære ansettelsesforhold.

Flere av våre medlemsbedrifter har også samarbeid med NAV og kriminalomsorg i frihet, og på denne måten hjelper mennesker tilbake til arbeid, eller gir mennesker mulighet for en meningsfull arbeidshverdag gjennom våre gjenbruksbutikker. Her gjelder samme lovkrav som for andre kommersielle aktører ift. oppfølging av disse, og dette er ofte krevende eller umulig å få til gjennom frivilligheten.

Det er av flere grunner særlig utfordrende å ha lønnede ressurser i våre butikker, både på grunn av det dette vil kunne utløse mva-plikt på alle varer som gjør at varer ikke kan selges med konkurransedyktig pris, samtidig som at mange av medlemsbedriftene har svært små marginer. Muligheten for å kunne benytte lønnede koordineringsressurser i butikkene vil kunne bety mye for å sikre god overholdelse av gjeldende krav og regler, samt være avgjørende for å sikre god rekruttering til frivillig arbeid.

Vi forslår derfor følgende tiltak:

0% arbeidsgiveravgift for ansatte med ansvar for oppfølging og tilrettelegging av frivillighet og mennesker i tiltak.

Fri handel av brukte varer og rene innsamlingsløsninger for tekstiler til gjenbruk.

Vi har for lenge siden slått fra oss tanken om at alt som forbrukes i Norge skal produseres i Norge. Det er ofte effektivt å legge produksjon av produkter i andre land, og på den måten bidra til verdiskapning globalt. Det er et komplisert, men heldigvis relativt åpent handelsnettverk på tvers av landegrensener med ulike tollregler for ulike produkter.

Dermot er det i dag ikke tilstrekkelig og tilsvarende gode løsninger for fri handel mellom landegrensener for brukte varer. Det er større forventning om at man skal finne nasjonale løsninger på dette. En konsekvens av dette vil være at man vil bevege seg nedover i avfallspyramiden ved å gjøre produkter som egentlig er godt egnet for et europeisk eller internasjonalt brukmarked til materialer som må gjenvinnes eller forbrennes.

Tilrettelegging for handel med brukte varer må hensynta at nasjonal sortering av brukte varer før eksport vil kunne kreve ressurser på et nivå som gjør at det ikke vil være mulig å eksportere brukte varer på en bærekraftig måte.

De ideelle organisasjonene har samlet inn klær og tekstiler i innsamlingsboksene i årtier. Det var de ideelle aktørene som tidlig så behovet og nytten av ombruk og tok et samfunnsansvar for at økt gjenbruk kan skje. I dag samles ca. halvparten av alle tekstiler inn på denne måten.

Enkelte kommuner har i dag forventning om at både hele og rene klær kan samles inn i samme boks som ødelagte tekstiler. Dette samsvarer dårlig med verdikjeden i verden for gjenbruk, og systemer for resirkulering av de ødelagte tekstilene er ikke bygget ut. Hvis ødelagte tekstiler skal samles inn gjennom samme innsamlingsløsning som hele og rene klær, forringer dette kvaliteten på produktet som eksporteres og fjerner lønnsomheten ved innsamlingen. Samtidig eksporterer vi da tekstilavfall hvor det ikke enda finnes tilstrekkelige resirkuleringsløsninger.

Vi har behov for å holde innsamlingsløsningene for klær og tekstiler for gjenbruk fri fra innsamlingsløsninger for tekstilavfall. Innsamlingsboksene har gjennom en årrekke vist seg godt egnet for å løse innsamling for gjenbruk.

De ideelle organisasjonene har også behov for plasser på kommunal grunn, slik at mer klær og tekstiler kan komme i kretsløpet for gjenbruk i Norge og ellers der behovet er.

Kommunene må sikre gode løsninger for ødelagte klær og tekstiler ved at disse kommer inn i det rette kretsløpet for resirkulering, dernest forbrenning til energigjenvinning. Vi mener det er et kommunalt ansvar å utvikle gode løsninger gjerne i samarbeide med de ideelle organisasjonene slik at GJENBRUK sikres. Dette vil tjene både innbyggerne og miljøet.

Vi foreslår derfor følgende tiltak:

Fri handel av brukte varer mot EU og resten av verden på lik linje som med nye tekstiler

Innsamling av hele og rene klær og tekstiler må fortsatt defineres som gaver og ikke som avfall

Rene innsamlingsløsninger for gjenbruk av klær og tekstiler fra husholdningene